

В.М. Телелим, доктор військових наук,
професор,
Ю.І. Приходько, кандидат педагогічних наук,
доцент
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського

ІННОВАЦІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ: ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ, РУШІЙНІ МЕХАНІЗМИ

У статті досліджується інноваційна спрямованість військової освіти як інтегрована сукупність двох понять – інноваційної політики та інноваційної діяльності. Інноваційна політика – це концептуальні засади, а саме: місія, цілі, закономірності, принципи, основні напрями та шляхи реалізації. Інноваційна діяльність – це процесуальна частина реальних дій, що базується на принципах, формах, методах, технологіях, складовими якої є суб'єкти, об'єкти та продукти. Визначаються принципи зовнішньої та внутрішньої інноваційної військово-освітньої політики. Інноваційну діяльність пропонується розглядати як у системному, так і в технологічному аспекті з розробленням відповідного понятійно-категоріального апарату. Обґрунтовуються принципи та функції інноваційної військово-освітньої діяльності, найважливіші напрями продукування інновацій у сфері військової освіти. Показується, що рушійною силою, джерелом інноваційного розвитку військово-освітнього процесу, є притаманні йому суперечності. Розглядаються чинники, що сприяють пошуку та впровадженню інновацій у вищих військових навчальних закладах.

Ключові слова: військова освіта, інноваційна політика, інноваційна діяльність, інноваційна спрямованість, військово-освітній процес, принципи, функції, суперечності.

Постановка проблеми. Останніми роками поняття "інновація" як продуктивний результат науково-технічного прогресу набуло широкого вжиття в різних галузях знань та видах людської діяльності і по суті стало оціночною характеристикою ефективності функціонування структур, колективів і органів управління різного призначення. Адже саме інновації визначають динаміку соціально-економічного, технологічного, оборонного, інтелектуального та культурного розвитку країн, можливості їх інтеграції у найбільш розвинуту частину світового співтовариства. Сьогодні "йдеться про суцільне проникнення інновацій на всі рівні і сфери людської діяльності, зміцнення інноваційних зв'язків між різними секторами промисловості, між економікою та соціумом, перетворення будь-якої діяльності на інноватику" [17].

Важливою складовою інноваційного руху України є освіта, що являє собою систему підготовки фахівців, неперервного накопичення знань, досвіду, продукування нових знань і технологій і в значній мірі сприяє формуванню її інвестиційного потенціалу. Невід'ємною частиною загальнодержавної освіти є військова освіта. Актуальність дослідження проблем інновацій у військовій освітній сфері викликана такими чинниками:

прийняттям Закону України "Про вищу освіту", імплементацією його положень у практику військово-освітнього процесу;

розробленням нового покоління стандартів вищої військової освіти;

необхідністю реалізації системного підходу до змісту навчання, до формування у військових фахівців визначених компетенцій;

пошуком шляхів підвищення якості освітньої, наукової, науково-технічної діяльності та якості освіти з урахуванням досвіду проведення антитерористичної операції на сході країни;

вичерпаністю можливостей традиційних підходів і технологій, що мають місце у військово-освітньому процесі;

необхідністю модернізації та оновлення матеріально-технічної бази системи військової освіти.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідженню загальних проблем інноваційної політики, інноваційної діяльності присвячено низку наукових праць вітчизняних та зарубіжних науковців (Гальчинський А.С., Геєць В.М. Кічигін С.В., Кузьменко В.В., Лук'яненко Д.Г., Мединський В.Г., Ніколаєва І.П., Євдокімова Т.Г., Поручник А.М., Семиноженко В.П., О.А. Федірко, Філіпс А., Шумпетер Й. та ін.). Так, Мединський В.Г. розглядає інноваційну політику на державному рівні. На його думку, – це ..."складова частина соціально-економічної політики, яка виражає відношення держави до інноваційної діяльності, визначає цілі, напрями, форми діяльності органів державної влади..." [7, с. 50]. Автори статті [6] інноваційну політику розглядають як вплив держави на інноваційну діяльність за допомогою прямих та опосередкованих важелів правового та економічного регулювання задля розвитку науки і техніки та інноваційних процесів. Слід зазначити, що більшість авторів інноваційну політику розглядають в аспекті саме управлінської діяльності. В той же час, категорія "політика" в широкому розумінні містить три складові: інструментарій управління (види, наміри, цілі); образ дій людини; сфера діяльності людей [2, с. 215]. На нашу думку, таке тлумачення категорії "політика" дає можливість розглядати її також з позиції поведінкового підходу, через поведінку та діяльність персоналу, тобто з позиції активної ролі людини в процесі пошуку інновацій. Саме таких поглядів дотримується Федірко О.А., який політику держави розглядає у форматі національної інноваційної системи. При цьому, на думку автора, інноваційну політику формують найважливіші правила та передумови інноваційної діяльності, які визначають напрями й інтенсивність взаємозв'язків між суб'єктами інноваційного процесу, прискорюють дифузію знань та технологій [21, с. 679]. Гопталенко Ю. зазначену категорію визначає через систему заходів: "Сучасна державна інноваційна політика – це сукупність заходів (науково-технічних, виробничих, управлінських, фінансово-пробутових та ін.), пов'язаних зі створенням нових чи вдосконаленням існуючих продуктів або технологічних процесів, застосуванням їх у виробництві" [1, с. 84].

Проблеми національної освітньої інноваційної політики та діяльності знайшли ґрунтовне висвітлення в наукових публікаціях і монографіях Андрущенко В.П., Беха І.Д., Зязюна І.А., Ніколаєнка С.М., Князева В.М., Лугового В.І., Клімової Г.П., Кременя В.Г., Ничкало Н.Г., Савченко О.Я., Сірого Є.В. та ін. До їх творчого доробку слід віднести дослідження стану модернізації змісту, форм і методів навчання та виховання молоді; управління освітніми закладами інноваційного типу; підготовку фахівців з

різних галузей знань; розвитку творчого потенціалу особистості; особистісно орієнтованого навчання та виховання; гуманістично-демократичного спрямування змісту освіти; визначення термінів "інновація", "інноваційна педагогічна діяльність" тощо.

Метою статті є висвітлення та обґрунтування питань інноваційної спрямованості військової освіти.

Виклад основного матеріалу. Аналіз публікацій і досліджень з *питань інноваційної політики та інноваційної діяльності* свідчить про те, що більшість науковців ці поняття трактують у двох аспектах: управлінських; управлінських та діяльнісних. На нашу думку, з позиції інноваційної спрямованості тієї чи іншої структури, організації, установи ці поняття потрібно розглядати окремо на рівні *політики та діяльності* з розробленням відповідних засад і понятійно-категоріального апарату. *Інноваційна політика* – це концептуальні засади, а саме: місія, цілі, закономірності, принципи, основні напрями та шляхи реалізації. *Інноваційна діяльність* – це процесуальна частина реальних дій, що базується на принципах, формах, методах, технологіях, складовими якої є суб'єкти, об'єкти та продукти.

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року визначає мету, стратегічні напрями та основні завдання, на виконання яких має бути спрямована реалізація державної політики у сфері освіти. Розроблення Національної стратегії, – зазначається в нормативно-правовому акті, – зумовлено необхідністю кардинальних змін, спрямованих на підвищення якості і конкурентоспроможності освіти в нових економічних і соціокультурних умовах, прискорення інтеграції України у міжнародний освітній простір [15].

Інноваційну освітню політику військової освіти у світлі вимог Національної стратегії розвитку освіти в Україні можна розглядати на двох рівнях: зовнішньому та внутрішньому.

Основними принципами *зовнішньої інноваційної військово-освітянської політики* є такі:

єдність освітнього і наукового процесів, управлінської діяльності, їх спрямованість на зміцнення обороноздатності держави та розвиток Збройних Сил України;

орієнтація на інноваційний шлях розвитку;

формування нормативно-правової бази у сфері інноваційної військово-освітньої діяльності;

створення умов для плідної інноваційної діяльності;

оптимальне поєднання державного, відомчого регулювання та самоуправління;

формування інноваційних проектів, завдань з пріоритетних напрямів досліджень щодо динамічного розвитку системи військової освіти;

підтримка провідних учених, наукових і науково-педагогічних шкіл;

здійснення комплексних військово-освітніх досліджень з практичною реалізацією інноваційних продуктів;

підтримка виконання договірних госпрозрахункових досліджень;

співробітництво з провідними вищими військовими та цивільними навчальними закладами;

міжнародне співробітництва в сфері військової освіти.

Внутрішня інноваційна військово-освітня політика, на нашу думку, має формуватися та здійснюватися на основі таких принципів:

неперервність розвитку інноваційного потенціалу вищого військового навчального закладу як засобу розроблення та запровадження інновацій;

комплексність інноваційних досліджень з проблем підготовки військових фахівців та їх реалізація у військово-освітньому процесі;

активізація виконання договірних госпрозрахункових досліджень;

інноваційність підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів;

створення структурного підрозділу для координації дій щодо формування та реалізації інноваційної політики;

матеріальне, моральне та військово-соціальне стимулювання інноваційної активності;

інформаційне забезпечення процесу продукування та реалізації інновацій.

Інноваційна політика є дієвим інструментом удосконалення системи військової освіти і, водночас, – визначальним чинником її поступального розвитку. Вона має сприяти розкриттю інноваційного потенціалу вищих військових навчальних закладів, створенню інноваційно активної діяльності учасників військово-освітнього процесу.

Основними нормативно-правовими актами, що визначають правові, економічні та організаційні засади державного регулювання *інноваційної діяльності* в Україні є Закони України "Про інноваційну діяльність в Україні" [3], "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні" [4]. Зокрема, згідно із [3], "головною метою державної інноваційної політики є створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни". Відповідно до [3] "*інновації*" – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери; "*інноваційна діяльність*" – діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг.

Стратегічними пріоритетними напрямами *інноваційної діяльності* в Україні на 2011-2021 роки визначено такі: освоєння, оновлення та впровадження нових технологій у різних галузях економіки та виробництва; розвиток сучасних інформаційних, комунікаційних технологій, робототехніки [4].

Звернемося до понять "*інновація*", "*інноваційна діяльність*" стосовно освітньої сфери. Саме поняття "інновація" походить від латинського "оновлення, новизна, зміна". Брансуік Ф. визначає інновацію як нову ідею,

або дію, або адаптовану ідею, або таку, для якої настав час реалізації [цит. за 8, с. 5]. У більш загальному випадку, відповідно до міжнародних стандартів, інновація визначається як кінцевий результат інноваційної діяльності, що його було втілено у вигляді нового або вдосконаленого продукту для ринку, нового або вдосконаленого технологічного процесу, які використовуються в практичній діяльності, або ж у новому підході до соціальних послуг. Інновація у соціально-психологічному аспекті – створення різного роду новин, які призводять до значущих змін у соціальній практиці [17, с. 192].

Що ж до поглядів сучасних українських учених, то Паламарчук В.Ф. визначає педагогічну інновацію як "результат творчого пошуку оригінальних, нестандартних рішень різноманітних педагогічних проблем" [14, с. 5]. На думку Олійника П, "інновації – це й ідеї, і процеси, і засоби, і результати, взяті в поєднанні якісного удосконалення педагогічної системи". [13 с. 46]. У словнику "Професійна освіта" "педагогічна інновація – суттєвий елемент розвитку освіти – визначається як процес створення, поширення й використання нових засобів (нововведень) для розв'язання тих педагогічних проблем, які досі розв'язувалися по-іншому" [19, с. 125]. Хуторської А.В. педагогічну інноватику відносить до сфери науки, вчення про нерозривну єдність та взаємний зв'язок трьох основних компонентів інноваційного процесу в галузі освіти: створення педагогічних новацій, їх запровадження та освоєння, застосування та поширення. На сьогоднішній день, стверджує науковець, – це молода галузь педагогіки, яка знаходиться на стадії виявлення закономірностей, уточнення понятійного апарату, формулювання принципів та інших наукових атрибутів [22, с. 7; 23]. Підсумовуючи викладене, зазначимо, що *освітня інновація* – це результат творчої діяльності, що передбачає поєднання інтелектуального та освітнього потенціалу з метою отримання додаткового реального результату в процесі підготовки фахівців щодо ідей, продуктів, технологій навчання форм і методів організації управління в освітній сфері.

Наявність інновацій пов'язана з *інноваційною діяльністю*, яка в освіті України стала тим процесом, коли в традиційну систему підготовки фахівців вносяться якісно нові ідеї, продукти, технології, спрямовані на докорінне покращення освітніх процесів, їх подальший розвиток. Під цим видом діяльності Слободчиков В.І. розуміє "діяльність, яка спрямована на вирішення комплексної проблеми, що виникла внаслідок зіткнення норм практики або невідповідності традиційних норм новим соціальним очікуванням" [18, с. 2]. Ніколаєнко С.М. інноваційною діяльністю вважає "такий вид діяльності, який виникає внаслідок пошуку новизни, оригінальних й ефективних рішень, яких раніше не існувало" [12, с. 31]. Даниленко Л.І. відзначає, що інноваційна освітня діяльність, передбачаючи розвиток творчого потенціалу педагога, стосується "не лише створення та поширення новизни, а й змін у способі діяльності, стилі мислення особистості". При цьому, на думку автора, "для педагога інноваційним є формування активної, ініціативної позиції учня; для керівника навчально-виховного закладу – розвиток творчих потенціальних можливостей кожного його учасника" [9, с. 11].

З метою теоретико-методологічного обґрунтування поняття "*інноваційна діяльність*", розроблення відповідного понятійно-категоріального апарату це поняття, на нашу думку, потрібно розглядати як у системному, так і в технологічному аспекті. *Інноваційна діяльність як система*, по-перше, містить у собі предметну основу, сукупність елементів; по-друге, елементи системи певним чином пов'язані між собою; по-третє, пов'язані елементи системи створюють своєрідну цілісність; по-четверте, властивості системи відмінні від властивостей окремих елементів сукупності; по-п'яте, цілісна система, як інтегрована субстанція, є носієм нових якостей, продуктів, потенційно схильна до самоорганізації з притаманними їй закономірностями, принципами, суперечностями. *Інноваційну діяльність як технологію* можна представити такими складовими: проєктивна (місія, мета, структура, суб'єкти діяльності); процесуальна (планування, організація, умови, заходи зі стимулювання, продукти, тобто створення, освоєння та застосування новацій); аналітична (оцінка, аналіз, гласність, прогноз, розроблення рішень); коригувальна (на основі аналітичних матеріалів). Слід також мати на увазі, що при цьому мають ураховуватись такі чинники: соціально-економічні, оборонні, психолого-педагогічні, матеріально-технічні, фінансові, організаційно-управлінські, інформаційні.

Об'єктом інноваційної освітньої діяльності є процес виникнення, розвитку та застосування інновацій у підготовці фахівців, тобто цілеспрямованих змін, що вносять в освіту нові елементи та викликають її перехід на якісно більш високий рівень (сублімаційний фактор). *Предметом* інноваційної освітньої діяльності є система відносин і взаємодії, що виникає в інноваційній освітній діяльності, та спрямована на покращення якості освітнього процесу, якості підготовки фахівців, на становлення особистості учасників освітнього процесу.

Інноваційний розвиток військової освіти має відповідати *загальним принципам*, на підставі яких повинні відбутися системні зміни. Узагальнюючи наукові публікації з цього питання, до них можна віднести такі: прогнозованого та випереджаючого розвитку; проєктування інноваційного розвитку; пріоритетності людського фактору; партисипативності (кожний суб'єкт інноваційної діяльності стає учасником процесу її планування); активності, свідомості та самостійності суб'єктів процесу; синергетизації; неперервності освіти; морального та матеріального стимулювання; фінансового та матеріально-технічного забезпечення; контролю, моніторингу та коригування. На системі цих принципів має вибудовуватися система пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в сфері військової освіти, що включає: орієнтованість на захист суверенітету та територіальної цілісності держави; військово-професійну спрямованість підготовки фахівців усіх ступенів вищої освіти; забезпечення якості освіти, що відповідає кращим міжнародним стандартам; національно-духовну та патріотичну зорієнтованість освіти; відповідність потребам Збройних Сил України; гармонійного поєднання основних засад єдиноначалля та самоврядування; розвиток безпекового та оборонного сектору держави на

основі інноваційних знань; соціальний захист учасників освітнього процесу.

До основних функцій інноваційної військово-освітньої діяльності можна віднести інноваційні підходи до формування таких узагальнених складових: місія; цілі; зміст військової освіти; форми, методи, технології підготовки військових фахівців; засоби навчання; наукова діяльність; науково-педагогічні працівники; матеріально-технічна база; системи управління тощо. Інноваційна реалізація зазначених функцій, як відзначає Клімова Г.П., вимагає розв'язання низки пріоритетних завдань, а саме: підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації кадрів як суб'єктів інноваційних процесів; підготовка науково-педагогічних працівників, що мають володіти інноваційними технологіями навчання; виховання інноваційної культури у суб'єктів інноваційних процесів, зокрема корпоративної; генерація та впровадження інноваційних технологій у навчальний процес; активізація участі вищих навчальних закладів в інноваційних процесах [5, с. 207]. Погоджуючись з думкою вченої, відзначимо, що наведені завдання потребують відповідного інформаційного, фінансового, матеріально-технічного та управлінського забезпечення.

Поняття *інноваційна діяльність* в узагальненому виді може бути витлумачене як цілеспрямоване оновлення змісту навчання та організаційно-технологічних основ освітнього процесу, спрямоване на підвищення якості освіти, ефективності та конкурентоспроможності освітніх закладів та їхніх випускників, забезпечення всебічного особистісного та професійного розвитку тих, хто навчається, їх професійної та психологічної підготовки до служби за посадовим призначенням. У свою чергу, тенденція до інновацій в системі військової освіти може рохглядатися як спрямованість останньої на здійснення масштабних, коіплексних і якісних змін, перетворень, у тому числі зміни концептуальних засад. Ця тенденція виявляється в постійних, систематичних процесах інноваційної діяльності за такими типологічними складовими: структурні елементи військово-освітньої системи (цілепокладання, завдання, зміст освіти, технології навчання, діагностика, моніторинг тощо); особистісне становлення тих, хто навчається; рівні педагогічного застосування; взаємодія учасників військово-освітнього процесу; способи реалізації; ступені розповсюдження; педагогічна значущість. Показниками нової якості військово-освітнього процесу як результату інноваційної діяльності можуть виступати такі характеристики: нові знання, вміння, навички курсантів (слухачів), підвищення рівня їхнього особистісного розвитку, зникнення (відсутність) негативних наслідків та ефектів (перевантаження, втомлюваності, погіршення стану здоров'я чи психічні розлади, дефіцит навчальної мотивації тощо); підвищення професійної компетентності педагогів та ставлення їх до роботи; зростання авторитету й престижу військового навчального закладу в суспільстві, що виражається у прихильності до нього курсантів (слухачів), викладачів, громадськості.

З огляду на функції військової освіти, першорядного значення набуває здатність освітньої системи оперативно й гнучко реагувати на запити

суспільства, Збройних Сил України, особистості, що навчається, враховувати основні тенденції й перспективи їх становлення та розвитку. До найважливіших *напрямів продукування інновацій* у сфері військової освіти на сучасному етапі можна віднести такі:

концептуальні засади військової освіти та науки (місія, мета, закономірності, принципи, основні напрями та шляхи реалізації);

інтеграція військової освіти та науки;

інтеграція з цивільною освітою;

дидактичні основи підготовки військових фахівців;

військово-професійна спрямованість підготовки фахівців;

оновлення змісту навчання, підвищення якості стандартів вищої військової освіти;

підвищення якості військово-освітньої діяльності та підготовки фахівців, особистісна орієнтованість навчання;

запровадження нових педагогічних технологій у військово-освітній процес;

удосконалення нормативно-правової бази військової освіти, що забезпечувала б її ефективне функціонування, реалізацію основних прав та обов'язків суб'єктів військово-освітнього процесу;

удосконалення системи управління військовою освітою;

всестороннє матеріально-технічне та фінансове забезпечення підготовки фахівців.

Рушійною силою, джерелом інноваційного розвитку військово-освітнього процесу є притаманні йому суперечності [20, с. 38-39]. Вони виражають специфіку військово-освітнього процесу, його багатоманітність і спонукають до інноваційної діяльності. Важливо відмітити, що способи розв'язання суперечностей за наслідками можуть мати як конструктивний, так і деструктивний характер, коли недостатньо враховуються всі чинники, фактори, обставини. Суперечностей військової освіти можна поділити на такі групи: 1) між вимогами до якості та ефективності функціонування військової освіти та її реальним станом; 2) структурні; 3) ресурсного забезпечення; 4) нормативно-правового регулювання; 5) системи управління військовою освітою; 6) процесу формування та розвитку особистості.

Подолання суперечностей першої групи вимагає уявлення не лише на рівні суб'єктів, які усвідомлюють функціонування всієї системи, а й на рівні вищого військового навчального закладу, на рівні кожного з учасників військово-освітнього процесу. Головною умовою розв'язання суперечностей цієї групи є їх глибоке усвідомлення та оперативне зняття через систему інновацій проблем щодо повного виконання державних вимог до підготовки військових фахівців у сучасних умовах. Шляхи подолання цих суперечностей зумовлюються причинами виникнення останніх і конкретними умовами, що характеризують стан системи військової освіти.

Природа суперечностей другої, третьої, четвертої і п'ятої груп та їхня специфіка вимагають усвідомлення на рівні суб'єктів, які мають у своєму розпорядженні ресурсне забезпечення, право вдосконалення нормативно-

правової бази та право прийняття управлінських рішень. Вони мають пріоритетне право виступати ініціаторами та координаторами, що реалізують інноваційні зміни як спосіб розв'язання зазначених вище груп суперечностей, але зазначене не виключає участі в цьому процесі всіх суб'єктів військово-освітнього процесу та експертів.

Для подолання суперечностей процесу формування та розвитку особистості у військово-освітньому процесі, що складають шосту групу, так само як і для подолання суперечностей першої групи, потрібне глибоке усвідомлення їхньої сутності кожним процесуальним учасником.

Форми вияву та розв'язання суперечностей, що мають місце у військово-освітньому процесі, багатоманітні. Але всі вони виступають для учасників інноваційних процесів у вигляді певних труднощів, подолання яких вимагає великої напруги розумових і фізичних сил, творчого ставлення до справи, спільних та зустрічних зусиль усіх суб'єктів військової освіти. Проте, зауважимо, зняття одних суперечностей інноваційного процесу породжує інші, що знов розв'язуються та виявляються на новому, більш якісному рівні. На нашу думку, в цьому й полягає сутність неперервного та динамічного інноваційного розвитку військової освіти.

Важливе місце в розвитку військової освітянської сфери посідають наукові підходи до здійснення інновацій, кожен із яких має свою технологію, що в свою чергу, потребує чимало знань, досвіду та творчості. Певні підходи до цього процесу дістали відображення в науковій літературі [10; 11]. Критично-конструктивне їх переосмислення дає змогу сформулювати низку вимог, яких слід дотримуватися, здійснюючи інноваційні перетворення у військовій освіті.

По-перше, слід переконатися в недосконалості, неефективності, застарілості тієї педагогічної структури (чи типу управлінської, педагогічної діяльності), що її планується скоригувати чи змінити. При цьому ані "власне адміністративне передчуття", ані спонтанне бажання "щось оновити", ані мотиви смакових переваг не можуть бути достатніми підставами для початку цієї діяльності. Об'єктивною основою в цьому разі є аналіз та оцінка освітньо-педагогічної системи за надійними критеріями, які й мають виявити, довести її недосконалість, застарілість чи неефективність. Такими показниками і критеріями можуть бути реальний розвиток курсантів (слухачів), готовність їх до служби в Збройних Силах України, якість освіти та вихованості, здоров'я і культури тих, хто навчається, міра їх самореалізації тощо. Оцінка зазначених показників реалізуються шляхом педагогічної діагностики, зокрема – контролю за якістю навчання з його різновидами: вхідним, поточним, періодичним, підсумковим, експертним, інспекторським, ректорським. Саме тоді, коли порівняльний аналіз свідчить про недостатню відповідність рівня знань, умінь та навичок майбутніх фахівців державним вимогам, виникає потреба в новаціях. Логіка такого підходу очевидна й зрозуміла: не слід надміру захоплюватися новаціями та реформувати те, що є продуктивним, відповідає інтересам суспільства і диктується вимогами військово-освітнього процесу.

Другий етап єдйснення інновацій передбачає широкий та ретельний аналіз з метою пошуку передових педагогічних технологій, зразків освітніх рішень, що мають випереджувальний характер і можуть бути використані для впровадження новацій, які прийдуть на зміну застарілому та неефективному. При цьому передовий, прогресивний досвід слід віднаходити як у вітчизняній, так і у світовій практиці, використовуючі бази даних бібліотечних і комп'ютерних центрів освітньо-педагогічних інновацій. Важливо не тільки віднайти та описати досвід, що має локальне, місцеве значення й часто пов'язаний з персональними носіями цього досвіду – науковими, науково-педагогічними працівниками, педагогічними колективами. Важливо також правильно перенести інноваційний, продуктивний досвід у нові умови, наприклад – військової освіти, зробити його набутком більш масової військово-освітньої практики.

З наукознавства відомо, що неможливо розраховувати на те, що той чи інший, навіть найпередовіший і найпрогресивніший, досвід можна буде повторити з таким самим успіхом в інших умовах, у діяльності інших педагогів чи військово-педагогічних колективів. Тому неприпустимо приймати управлінські рішення про негайне, безпосереднє та загальне поширення (або ще гірше – обов'язкове впровадження) того чи іншого досвіду. У нових умовах, у діяльності інших педагогів, інших педагогічних колективів цей досвід може не дати належного ефекту. Більше того, може виявитися, що він зовсім неприйнятний у цих інших умовах, а отже, його застосування може призвести до результатів діаметрально протилежних очікуваним. Як слушно зазначав Ушинський К.Д., переноситись у нові умови має не сам досвід як такий, навіть якщо він описаний найдетальнішим чином, а думка, ідея, виведені з цього досвіду.

Третім етапом у ланці перетворень освітніх систем є проектування інноваційної моделі оновлюваної освітньої системи – від її ескізу до робочих проєктів. Тобто створюється модель освітньої новації з конкретними, певним чином визначеними властивостями, що відрізняють її від традиційного варіанта, на зміну якому вона пропонується.

Четвертим етапом інноваційного перетворення освітньої структури є експериментальна перевірка майбутнього, моделювання практичного здійснення інновацій, побудова алгоритму втілення їх у практику. Особливу увагу при цьому слід звернути на інтенсивність та ефективність новацій, тобто на те, які зміни в професійній діяльності учасників військово-освітнього процесу вони викличуть, чи приведуть до оптимальнішого використання робочого часу науково-педагогічних працівників і курсантів (слухачів), до кращого засвоєння останніми навчального матеріалу та підвищення продуктивності процесу навчання та виховання.

Важливого значення для покращення інноваційної спрямованості військової освіти набуває *проблема підготовки військово-педагогічних кадрів* з такими якостями, як:

відкритість до нового, тобто формування і розвиток типу мислення та діяльності, протилежного стереотипам і шаблонним методам роботи, консерватизму, догматизму педагогічного мислення;

рефлексивність самоусвідомлення себе як суб'єкта спілкування, суб'єкта пізнання, суб'єкта професійної діяльності;

комунікативність з усіма її різновидами (інформаційна, когнітивна, емоційна, колективна, креативна).

Військові педагоги мають виступати своєрідними педагогічними менеджерами, адже в їхньому розпорядженні (на весь період навчання) перебуває колектив курсантів (слухачів), а отже їх завданнями є забезпечення розвитку кожного учасника військово-освітнього процесу. Необхідною умовою цього, на думку Крижка В.В., є "розкріпачення кожного педагога, переведення праці його і всього колективу в цілому в режим розвитку, в режим потреби запровадження авторських та запозичених інновацій" [11, с. 185].

До чинників, що сприяють пошуку та запровадженню інновацій у вищих військових навчальних закладах можна віднести такі:

гнучкість організаційної структури закладу;

культура закладу та стиль керівництва;

інформованість педагогічного колективу щодо існуючих проблем і переваг, що мають бути досягнуті із запровадженням інновацій;

залучення науково-педагогічних працівників до планування інноваційної діяльності та запровадження інновацій;

мотивованість учасників військово-освітнього процесу;

здатність керівництва критично оцінювати прорахунки, приймати адекватні заходи з їх усунення, налагодити ефективний контроль діяльності з розробки та запровадження інновацій;

наявність дієвої системи комунікацій.

До основних рушійних механізмів, чинників і дій особистості в інноваційній діяльності можна віднести такі:

загальна теоретико-методологічна та практична підготовка;

усвідомлення окремих проблемних питань, що мажуть бути вирішені;

відчуття потреби та інтересу до зазначених проблемних питань (або питання), емоційна активність;

сукупність зовнішніх та внутрішніх мотивів;

активна, вольова діяльнісно-процесуальна складова;

досягнення результату (продукту),

апробація результату (продукту) на предмет сприяння підвищенню ефективності функціонування військово-освітньої ланки у якій його досягнуто, коригування дій.

Висновки. Інноваційна спрямованість військової освіти визначається інноваційною політикою та інноваційною діяльністю. Інноваційна освітня політика визначає концептуальні засади розвитку освіти, її місію, цілі, закономірності, принципи, основні напрями та шляхи реалізації. Інноваційна освітня діяльність відображає процесуальну частину реальних освітніх дій,

що базується на принципах, формах, методах, технологіях, складовими якої є суб'єкти, об'єкти та продукти. Інноваційні зміни в системі військової освіти мають на меті надання цьому процесу наукового, технологічного характеру, практичної спрямованості, запобігання зайвих втрат матеріальних, фінансових та інтелектуальних ресурсів, сприяння підвищенню ефективності військово-освітнього процесу та якості підготовки військових фахівців.

Інноваційний рух у військово-освітньому процесі не набув широкого поширення і потребує подальших досліджень як у теоретико-методологічному, так і прикладному аспектах.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Гопталенко Ю.* Правові засади побудови інноваційно-інвестиційної моделі в Україні / Ю. Гопталенко // *Юридичний журнал.* – 2004. – 6(24). – С. 84–90.

2. *Даль В.И.* Толковый словарь живого великорусского языка / В.И. Даль. В 4-х т. Том 3: П-Р. – М:ОЛМА–ПРЕСС, 2002. – С. 215.

3. Закон України "Про інноваційну діяльність" // *Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 36, ст.266.*

4. Закон України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні" // *Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 19-20, ст.166.*

5. *Клімова Г.П.* Державна інноваційна політика / Г.П. Клімова // *Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого".* – 2014. – № 2 (21). – С. 207–213.

6. *Кузьменко В.В.* Інноваційна політика держави та принципи її регулювання / В.В. Кузьменко, Л.Е. Пономаренко // *Матеріали I Международной научно-практической Интернет-конференции "Проблемы формирования новой экономики XXI века", 19 декабря 2008 года.*

7. *Медынский В.Г.* Инновационный менеджмент / В.Г. Медынский. – М.:ИНФРА-М. – С. 60–75.

8. Наукове та методичне забезпечення впровадження педагогічних інновацій: Зб. наук. пр. / Редкол.: Л.І. Даниленко (відп. ред.) та ін. – Херсон: ЦНТЕІ, 1999. – 254 с.

9. Наукове та методичне забезпечення впровадження педагогічних інновацій: Зб. наук. пр. / Редкол.: Л.І.Даниленко (відп. ред.) та ін. – Херсон: ЦНТЕІ, 1999. – 254 с.

10. Наукове проектування інноваційних та альтернативних систем вищої освіти: Зб. матеріалів до Всеукраїн. наук.-практич. конференції, 11–12 травня 2000 р. / В.П. Андрущенко (ред.) та ін. Ін-т вищої освіти АПН України, Тернопільська академія народного господарства. – Тернопіль: Економічна думка, 2000. – 224 с.

11. Наукове та методичне забезпечення впровадження педагогічних інновацій: Зб. наук. пр. / Редкол.: Л.І. Даниленко (відп. ред.) та ін. – Херсон: ЦНТЕІ, 1999. – 254 с.

12. *Ніколаєнко С.М.* Теоретико-методологічні основи управління інноваційним розвитком системи освіти України: [монографія] / С.М. Ніколаєнко. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008. – 419 с.

13. *Олійник П.* Педагогічна інноватика – один із шляхів підвищення ефективності підготовки інженерно-педагогічних кадрів / П. Олійник // *Педагог професійної школи: Зб. наук. пр.* – К.: Науковий світ, 2001. – Вип. 1. – С. 45-49.

14. Педагогічні інновації в сучасній школі / І.Г.Єрмаков (відп. ред.) та ін. – К: Освіта, 1994. – 88 с.
15. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013.
16. Семиноженко В.П. / В.П. Семиноженко // "Дзеркало тижня. Україна" № 17, 17 травня 2013.
17. Словарь практического психолога / Сост. С.Ю. Головин. – Минск: Харвест, 1998. – 800 с.
18. Слободчиков В.И. Проблемы становления и развития инновационного образования / В.И. Слободчиков // Инновации в образовании. – 2003. – № 2. – С. 2–16.
19. Професійна освіта: [словник] / Уклад. С.У. Гончаренко, І.А. Зязюн, Н.Г. Ничкало та ін.; За ред. Н.Г. Ничкало. – К.: Вища школа, 2000. – 380 с.
20. Телелим В.М. Реформування системи військової освіти як процес пошуку раціональних підходів і рішень / В.М. Телелим, Ю.І. Приходько // Науково-теоретичний та інформаційний вісник Національної академії педагогічних наук України "Педагогіка і психологія" – № 4 (85). – 2014. – С. 36–43.
21. Федірко О.А. Національні інноваційні системи країн високого конкурентного статусу / О.А. Федірко // Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: [монографія]: У 2 т. – Т. I. / За заг. ред. Д. Г. Лук'яненка, А. М. Поручника. – К.: КНЕУ, 2006. – С. 679–685.
22. Хуторской А.В. Педагогическая инноватика / А.В. Хуторской. – М., Академия, 2008. – 256 с
23. Хуторской А.В. Педагогическая инноватика: методология, теория, практика: Научное издание / А.В. Хуторской. – М.: Изд-во УНЦ ДО, 2005. – 222 с.

В.М. Телелим, доктор военных наук,
профессор,
Ю.И. Приходько, кандидат педагогических
наук, доцент
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

ИННОВАЦИОННАЯ НАПРАВЛЕННОСТЬ ВОЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ: ПОНЯТИЕ И СУЩНОСТЬ, ДВИЖУЩИЕ МЕХАНИЗМЫ

В статье исследуется инновационная направленность военного образования как интегрированная совокупность двух понятий – инновационной политики и инновационной деятельности. Инновационная политика – это концептуальные основы, а именно: миссия, цели, закономерности, принципы, основные направления и пути реализации. Инновационная деятельность – это процессуальная часть реальных действий, которая базируется на принципах, формах, методах, технологиях, составляющими которой являются субъекты, объекты и продукты. Определяются принципы внешней и внутренней инновационной военно-образовательной политики. Инновационную деятельность предлагается рассматривать как в системном, так и в технологическом аспекте с разработкой соответствующего понятийно-категориального аппарата.

Обосновываются принципы и функции инновационной военно-образовательной деятельности, самые важные направления продуцирования инноваций в сфере военного образования. Показывается, что движущей силой, источником инновационного развития военно-образовательного процесса, являются присущие ему противоречия. Рассматриваются факторы, которые способствуют поиску и внедрению инноваций в высших военных учебных заведениях.

Ключевые слова: военное образование, инновационная политика, инновационная деятельность, инновационная направленность, военно-образовательный процесс, принципы, функции, противоречия.

V.M. Telelym, Doctor of Military Science,
professor,
Yu.I. Prykhodko, Ph.D (Education), assistant
professor
National Defense University of Ukraine named
after Ivan Cherniakhovkiy

INNOVATIVE DIRECTION OF MILITARY EDUCATION: CONTENT AND ESSENCE, DRIVING MOTIVES

In the article the authors investigate the innovative direction of military education as the integrity of two notions such as innovative policy and innovative activity.

Innovative policy is the conceptual basis which includes the following: a mission, purposes, regularities, principles, main directions and ways of implementation. Innovative activity is the conceptual part of real actions, which is based on the principles, forms, methods, techniques. The components of innovative activity are subjects, objects and results. The principles of external and internal innovative military and educational policy are defined. The innovative activity is proposed to be considered in terms of systematic aspect as well as in technological aspect, with developing appropriate conceptual and categorical structures. The principles and functions of innovative military and educational activity, the most important directions of implementing of innovation into the sphere of military education are justified. It is presented that the driving motives, source of innovative development of military educational process are inherent contradictions of this process. The factors that facilitate searching and implementing of innovations into the higher military educational institutions are considered.

Keywords: military education, innovative policy, innovative activity, innovation directions, military and educational process, principles, functions, contradictions.